

بهائیت و پهلوی دوم؛ دو روح در یک بدن

۲۰ بهمن ۱۳۹۴ ساعت ۲۰:۴۳

اسناد راجع به فعالیت‌های سیاسی بهائیان و نفوذ آنان در مراکز و مشاغل دولتی. مهم‌ترین ویژگی این اسناد، سیاسی بودن آنها و نحوه‌ی ارتباط بهائیان با حکومت پهلوی، همچنین میزان حمایت و پشتیبانی دولت پهلوی از بهائیان است...

جوان و تاریخ - مقالات

در تحولات تاریخ معاصر ایران فرقه‌ی بهائیت نقش منفی و مخربی ایفا کرده است. پیدایش این فرقه خود موضوع مفصلی برای پژوهش و بررسی می‌باشد؛ با این حال از همان بدو پیدایش، این گروه سیاسی در شکل و شمایل یک فرقه‌ی به ظاهر مذهبی، در خدمت منافع بیگانگان روس، انگلیس و آمریکا قرار گرفت تا جایی که عباس افندی از سران این فرقه به پاس خدمات بی‌شائبه‌ی خود به انگلیسی‌ها و خیانت به مسلمانان نشان و لوح سپاس از طرف امپراطور انگلیس دریافت کرد. بهائیت از این طریق به یک فرقه‌ی متنفذ در سطح جهان تبدیل شد و توانست در بسیاری از تحولات تاریخ معاصر ایران مؤثر واقع شود.

مطالب کتاب حاضر از دو بخش کلی تشکیل شده است:

در بخش اول که قسمت پژوهشی نوشتار حاضر می‌باشد، به پیشینه‌ی تاریخی بهائیت و نحوه‌ی شکل‌گیری فرقه‌ی بهائیه، و تبیین فرقه‌ی بهائیت از زمان شکل‌گیری تا پیروزی انقلاب اسلامی پرداخته شده است. این بخش را می‌توان نوعی بستر تاریخی دانست که برای تفسیر و توضیح بخش دوم (بخش اسناد) ضروری به نظر می‌رسد. بخش دوم شامل اسناد مختلفی است که به بهائیت مربوط می‌شود.

مجموعه اسناد مربوط به فرقه‌ی بهائیت در مرکز اسناد انقلاب اسلامی بالغ بر چند هزار برگ است که در چند پرونده‌ی انفرادی - شامل فعالیت‌های بهائیان در شهرهای مختلف می‌باشد - نگهداری می‌شود. اسناد مذکور که حول فعالیت‌های سیاسی، اقتصادی،

تبلیغاتی بهائیان گردآوری شده است، شامل گزارش‌های مأموران شهربانی و ساواک و حاصل کنترل بهائیان توسط ادارات مختلف سازمان امنیت و اطلاعات کشور (ساواک) و مأموران شهربانی می‌باشد.

عمده‌ترین مطالب اسناد، گزارش‌های شهربانی است که از سال‌های پایانی حکومت رضاشاه پهلوی آغاز شده و تا سال‌ها پس از پیروزی انقلاب اسلامی ادامه می‌یابد. پس از آن، گزارش‌های ساواک نیز به مطالب فوق افزوده شده است. براساس موضوع اسناد به چند بخش تقسیم می‌شود:

۱. اسناد مربوط به فعالیت‌های تبلیغاتی بهائیان، تقریباً در سراسر ایران به ویژه شهرهای بزرگی چون شیراز، اصفهان، تبریز، آبادان، همدان و...،

۲. اسناد مربوط به نحوه‌ی ارتباط بهائیان ایران با مرکز بزرگ بهائیت «بیت‌العدل اعظم» در حیفا و ارسال کمک‌های مالی، هدایا و نذورات به آنجا از مهم‌ترین موضوعات این بخش است.

۳. اسناد مربوط به مخالفت و مبارزات علما و گروه‌های مذهبی مسلمان علیه فعالیت‌های بهائیان و درگیری میان بهائیان و مسلمانان در نواحی مختلف.

۴. اسناد راجع به فعالیت‌های سیاسی بهائیان و نفوذ آنان در مراکز و مشاغل دولتی. مهم‌ترین ویژگی این اسناد، سیاسی بودن آنها و نحوه‌ی ارتباط بهائیان با حکومت پهلوی، همچنین میزان حمایت و پشتیبانی دولت پهلوی از بهائیان است. بخش مهم دیگری از اسناد به فعالیت‌های اقتصادی بهائیان و سوءاستفاده‌ها و زدوبندهای ناشی از آن مربوط می‌شود که غالباً پرونده‌ی اسناد این بخش به شکل پرونده‌های انفرادی است و به اشخاص مقتدر و صاحب‌نفوذ در امور حکومت مربوط می‌باشد. بررسی این پرونده‌ها نشان می‌دهد که چگونه بهائیان توانستند بانفوذ در سیاست، نبض اقتصادی مملکت را به دست گیرند و از این طریق در تحولات و اوضاع زمان خود تأثیرگذار باشند.

برای تدوین این مجموعه و آماده ساختن اسناد برای چاپ و عرضه به جامعه‌ی علمی، نخست کل پرونده‌های مربوط به اسناد بهائیت موجود در مرکز اسناد انقلاب اسلامی مطالعه شد و اسناد مهمی که بیانگر حضور این فرقه در جامعه و نقش آنان در تحولات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی ایران و به طور کلی تأثیر آنها را در اوضاع و مسائل مختلف کشور نشان می‌داد، از کل مجموعه تفکیک شدند. برای تصحیح اسناد ناخوانا با رعایت اصل امانت در بازنویسی اسناد، علائم، نشان‌ها، مهرها، حواشی و سایر اطلاعات سند بازنویسی شده‌اند. در تکمیل کار، ضمن دادن عنوان به هر سند، برای گویا کردن متن و سهولت استفاده از آنها، اسناد به ترتیب زمانی و موضوعی مرتب شده و به هر سند شماره‌ای داده شد. در مرحله‌ی بعدی مجموعه‌ی اسناد گزینش شده بر اساس تاریخ موضوع هر سند دسته‌بندی شدند که مطالعه‌ی آنها سیری از حوادث مرتبط به موضوع اصلی پژوهش را نشان می‌دهد.

برای تکمیل هرچه بیشتر مطالب، علاوه بر پرونده‌ی اسناد بهائیت سعی شده از پرونده‌ی اسناد دیگری که به‌نحوی در ارتباط با بهائیت بوده و یا بهائیان در نحوه‌ی پدید آمدن آن رویداد نقش داشته‌اند، استفاده شود؛ از جمله پرونده‌ی اسناد مربوط به روابط ایران و اسرائیل، پرونده‌ی اسناد قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲، پرونده‌ی اسناد واقعه‌ی فیضیه‌ی قم و نیز پرونده‌های انفرادی برخی از رجال و سران دولتی که پیرو مسلک بهائی بودند و از این طریق بر استحکام جامعه‌ی بهائیت تلاش می‌کردند، مورد استفاده قرار گیرد.

در تهیه و تنظیم اسناد، نگارنده سعی کرد از اسناد و پرونده‌هایی که بیشتر فعالیت‌های سیاسی بهائیان را در ارتباط با حکومت پهلوی نشان می‌داد، استفاده کند؛ لذا برای پوشاندن جامه‌ی عمل به این مهم، به آرشیو سازمان‌ها و مؤسساتی که در دسترس بوده‌اند، نظیر سازمان اسناد ملی، مؤسسه‌ی مطالعات و پژوهش‌های سیاسی و غیره، مراجعه کرده و اسناد بهائیت موجود در آنها را تا حد امکان مورد استفاده قرار داده است. چه بسا برای در اختیار گرفتن این اسناد موانعی وجود داشت: برخی از سازمان‌ها پرونده‌ی مربوط به اسناد بهائیت را محدود نموده، بعضی دیگر هیچ سندی در مورد بهائیت از خود ارائه ندادند و این از مشکلات جدی طرح بود.

